Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kümnes koda)

7. aprill 2016*

Eelotsusetaotlus — Õigusabikulude kindlustus — Direktiiv 87/344/EMÜ — Artikli 4 lõige 1 — Kindlustusvõtja vabadus oma advokaati valida — Kohtu- või haldusmenetlus — Mõiste — Tööandjale riigiasutuse antud luba tööleping üles öelda

Kohtuasjas C-460/14,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Hoge Raad der Nederlandeni (Madalmaade kõrgeim kohus) 3. oktoobri 2014. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 6. oktoobril 2014, menetluses

Johannes Evert Antonius Massar

versus

DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV,

EUROOPA KOHUS (kümnes koda),

koosseisus: koja president F. Biltgen (ettekandja), kohtunikud A. Borg Barthet ja E. Levits,

kohtujurist: M. Wathelet,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

— J. Massar, esindajad: *advocaat* L. M. Zuydgeest ja *advocaat* E. van Engelen,

— DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV, *advocaat* J. W. H. van Wijk ja *advocaat* B. J. Drijber,

— Madalmaade valitsus, esindajad: M. de Ree ja M. Bulterman,

— Austria valitsus, esindaja: C. Pesendorfer,

— Euroopa Komisjon, esindajad: F. Wilman ja K.-P. Wojcik,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 22. juuni 1987. aasta direktiivi 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustusega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta (EÜT L 185, lk 77; ELT eriväljaanne 06/01, lk 187) artikli 4 lõike 1 tõlgendamist.

2 Taotlus esitati J. Massari ja kindlustusseltsi DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV (edaspidi „DAS“) vahelises vaidluses, mille ese on viimase keeldumine katta kindlustusvõtja valitud advokaadi osutatud õigusabi kulud kindlustusvõtja töölepingu lõpetamise menetluses.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Direktiivi 87/344 põhjendus 11 kõlab järgmiselt:

„kohtukulude vastu kindlustatud isikute huvid tähendavad, et kindlustatud isikul peab olema võimalik uurimise või menetluste korral ja alati, kui tekib huvide konflikt, valida advokaati või muud siseriiklike õigusaktide kohaselt kvalifitseeritud isikut.“

4 Direktiivi artikli 2 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse kohtukulude kindlustuse suhtes. See seisneb kohustuses kanda kindlustusmakse maksmise korral kohtumenetluse kulud ja osutada muid otseselt kindlustamisega seonduvaid teenuseid, pidades eelkõige silmas:

— hüvitise saamist kindlustatud isiku kantud kahjumi, kahju või vigastuse eest kas kohtuvälise lahenduse või tsiviil- või kriminaalmenetluse kaudu,

— kindlustatud isiku kaitse või esindamine tsiviil-, kriminaal-, haldus- või muudes menetlustes või kõnealuse isiku vastu esitatud mis tahes nõude korral.“

5 Sama direktiivi artikli 4 lõikes 1 on sätestatud:

„Igas kohtukulude kindlustuse lepingus tunnistatakse sõnaselgelt, et:

a) kui kindlustatud isiku kaitsmiseks, esindamiseks või huvide eest seismiseks on kohtu- või haldusmenetluste korral vaja advokaadi või muu siseriikliku õiguse kohaselt sobivalt kvalifitseeritud isiku abi, võib kindlustatud isik sellise advokaadi või muu isiku vabalt valida;

b) huvide konflikti korral võib kindlustatu oma huvide esindamiseks vabalt valida advokaadi või juhul, kui ta seda eelistab ja kui siseriiklik õigus seda lubab, iga teise sobivalt kvalifitseeritud isiku.“

Madalmaade õigus

6 Finantsjärelevalve seaduse (Wet op het financieel toezicht) artikli 4:67 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Õigusabikulude kindlustuse andjad peavad õigusabikulude kindlustuse lepingutes sõnaselgelt kinnitama, et kindlustatud isik võib advokaadi või mõne muu õigusteadmistega isiku vabalt valida, kui:

a. advokaadi või mõne muu õigusteadmistega isiku abi on vaja kindlustatud isiku kaitsmiseks, esindamiseks või tema huvide eest seismiseks kohtu- või haldusmenetluses, või

b. kui esineb huvide konflikt.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

7 Eelotsusetaotlusest ilmneb, et J. Massar sõlmis õigusabikulude kindlustuse, kusjuures kindlustusjuhtumite lahendamine tehti ülesandeks DASile.

8 J. Massari tööandja palus töötajate kindlustusasutuselt (Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen), mis on sõltumatu riiklik haldusasutus, 14. jaanuaril 2014 töösuhteid käsitleva erimääruse (Buitengewoon besluit arbeidsverhoudingen) artikli 6 alusel luba J. Massariga sõlmitud töölepingu ülesütlemiseks majanduslikel põhjustel.

9 J. Massar taotles DASilt 17. jaanuaril 2014 õigusabikulude hüvitamist, mis olid seotud tema esindamisega selles menetluses ettevõttevälise advokaadi poolt.

10 DAS teatas J. Massarile, et kindlustusasutuses toimuv menetlus ei ole kohtu- ega haldusmenetlus finantsjärelevalve seaduse tähenduses, mistõttu kindlustatud isikul ei ole õigust advokaati valida ning et DAS ei hüvita advokaadikulusid.

11 J. Massar palus esialgset õiguskaitset kohaldaval kohtul rechtbank Amsterdamil (esimese astme kohus Amsterdamis) kohustada DASi andma kindlustusjuhtumi lahendamine kindlustusasutuses üle J. Massari valitud ettevõttevälisele advokaadile ning hüvitama viimase advokaaditasu ja menetluskulud.

12 Nimetatud kohus esitas vaheotsusega Hoge Raad der Nederlandenile (Madalmaade kõrgeim kohus) küsimuse, kas kindlustusasutuses toimuv menetlus vastab „haldusmenetluse“ tunnustele direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 tähenduses, millel põhineb finantsjärelevalveseaduse artikkel 4:67.

13 Hoge Raad der Nederlanden (Madalmaade kõrgeim kohus) märgib, et vastavalt Madalmaade õiguses kohaldatavate töötaja vallandamiskaitse sätetele on tööandjal töölepingu ülesütlemiseks põhimõtteliselt kaks võimalust, nimelt pooltevahelise lepingu lõpetamine kohtus või töölepingu ülesütlemine kindlustusasutuse loal. Viimasel juhul kohaldatakse loa andmise menetlusele töösuhteid käsitleva erimääruse sätteid, millel on oluline ülesanne kaitsta alusetu vallandamise eest ning mis on riiklik meede võimaldamaks mitte ainult kaitsta tööturu nõrgemaid osapooli, vaid ka takistada kuritarvitusi sotsiaalkindlustuse valdkonnas.

14 Hoge Raad der Nederlanden (Madalmaade kõrgeim kohus) täpsustab, et kindlustusasutuse otsuse peale, millega töölepingu ülesütlemise taotlus rahuldatakse või jäetakse rahuldamata, ei saa esitada vaiet ega kaebust ühelegi riiklikule haldusasutusele ega haldus- või tsiviilkohtule. Kui kindlustusasutus annab tööandjale töölepingu ülesütlemise loa, saab tööandja töölepingu õiguspäraselt üles öelda ülesütlemise tähtaega järgides. Töötaja saab äärmisel juhul esitada hagi tsiviilkohtusse ja nõuda kahju hüvitamist töölepingu ilmselgelt alusetu ülesütlemise eest.

15 Hoge Raad der Nederlanden (Madalmaade kõrgeim kohus) on esialgu seisukohal, et kindlustusasutuses toimuvat menetlust tuleb käsitada haldusmenetlusena direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 tähenduses. Vastuargumentidena sellele arvamusele võib aga muu hulgas välja tuua direktiivi ettevalmistavad materjalid ning haldusmenetluse mõiste laia tõlgenduse tagajärjed liikmesriikides kehtivatele õigusabikulude kindlustuse süsteemidele.

16 Neil asjaoludel otsustas Hoge Raad der Nederlanden (Madalmaade kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas nõukogu 22. juuni 1987. aasta direktiivi 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta artikli 4 lõike 1 alguses ja punktis a kasutatud mõistet „haldusmenetlus“ tuleb tõlgendada nii, et kindlustusasutuses toimuv menetlus, milles tööandja taotleb töölepingu ülesütlemise luba, et lõpetada tööleping (õigusabikulude kindlustuse sõlminud) töötajaga, kuulub selle mõiste alla?

2. Juhul kui vastus esimesele küsimusele sõltub erimenetluse tunnustest, vajaduse korral koosmõjus konkreetse juhtumi faktide ja asjaoludega, siis milliste tunnuste, faktide ja asjaolude alusel peab siseriiklik kohus sel juhul otsustama, kas nimetatud menetlust tuleb käsitada haldusmenetlusena direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 alguse ja punkti a tähenduses?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

17 Nende kahe küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selles sättes kasutatud mõiste „haldusmenetlus“ hõlmab menetlust, mille tulemusena annab riigiasutus tööandjale loa öelda üles tööleping töötajaga, kellel on õigusabikulude kindlustus.

18 Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punkti a kohaselt tunnistatakse igas kohtukulude kindlustuse lepingus sõnaselgelt, et kui kindlustatud isiku kaitsmiseks, esindamiseks või huvide eest seismiseks on kohtu- või haldusmenetluste korral vaja esindaja abi, võib kindlustatud isik selle esindaja vabalt valida.

19 Seega tuleneb käesoleva sätte sõnastusest endast, et mõistet „haldusmenetlus“ tuleb vastandada „kohtumenetlusele“.

20 Direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punktis a kasutatud mõistele „haldusmenetlus“ antav tõlgendus, mida pooldab põhikohtuasja vastustaja, soovides piirata selle mõiste ulatust üksnes halduskohtumenetlustega, st halduskohtutes toimuvate menetlustega, muudaks sisutühjaks Euroopa Liidu seadusandja sõnaselgelt kasutatud väljendi „haldusmenetlus“.

21 Pealegi on oluline märkida, et isegi kui kohtu- või haldusmenetluse ettevalmistava osa eristamine otsuse tegemise etapist võis tekitada vaidlusi direktiivi 87/344 ettevalmistamisel, ei tee artikli 4 lõike 1 sõnastus sellist vahet, mistõttu ei saa mõiste „haldusmenetlus“ tõlgendust sel moel piirata.

22 Teiseks peab väljakujunenud kohtupraktika kohaselt liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvestama mitte üksnes sätte sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks säte on (vt selle kohta kohtuotsused St. Nikolaus Brennerei und Likörfabrik, 337/82, EU:C:1984:69, punkt 10; VEMW jt, C-17/03, EU:C:2005:362, punkt 41, ning Eschig, C-199/08, EU:C:2009:538, punkt 38).

23 Sellega seoses tuleb meenutada, et direktiivi 87/344 ja eelkõige selle artikli 4, mis puudutab õigust vabalt advokaati või esindajat valida, eesmärk on ulatuslikult kaitsta kindlustatud isikute huve. Advokaadi või esindaja vaba valimise õigus on üldkohaldatav ja kohustuslik ning sellega ei ole kooskõlas direktiivi artikli 4 lõike 1 punkti a kitsas tõlgendus (vt selle kohta kohtuotsused Eschig, C-199/08, EU:C:2009:538, punktid 45 ja 47, ning Sneller, C-442/12, EU:C:2013:717, punkt 24).

24 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtule esitatud kohtuasja materjalidest, et töötaja, kelle tööleping üles öeldi, ei saa esitada kaebust kindlustusasutuse otsuse peale, millega anti tööandjale luba tööleping majanduslikel põhjustel üles öelda. Isegi kui töötaja saab hiljem esitada hagi tsiviilkohtusse ja nõuda kahju hüvitamist töölepingu ilmselgelt alusetu ülesütlemise eest, ei mõjuta see otsus siiski enam kindlustusasutuse otsuse kehtivust.

25 Neil asjaoludel ei ole kahtlust, et kindlustusasutuse otsusega riivatakse töötaja õigusi ning et tema kui kindlustatud isiku huve tuleb selles asutuses toimuvas menetluses kaitsta.

26 Direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punkti a tõlgendus, mille kohaselt töötajal, kellel on õigusabikulude kindlustus, on õigus vabalt valida advokaati või esindajat haldusmenetluses, mille tulemusena annab riigiasutus tööandjale loa öelda üles tööleping selle töötajaga, peab paika seda enam, et Euroopa Kohus leidis kohtuotsuses Sneller (C-442/12, EU:C:2013:717), et õigus vabalt valida advokaati või esindajat on samas olukorras oleval töötajal, kelle tööleping lõpetati kohtuotsusega.

27 Mis puudutab lisaks võimalikke tagajärgi õigusabikulude kindlustuse süsteemidele, siis tuleb meenutada, et isegi kui eeldada, et sellised rahalised tagajärjed tekivad, ei saa see kaasa tuua direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punkti a kitsast tõlgendust. Direktiivi 87/344 eesmärk ei ole nimelt täielikult ühtlustada õigusabikulude kindlustuse lepingutele kohaldatavaid õigusnorme ja kehtiva liidu õiguse kohaselt on liikmesriikidel õigus nimetatud lepingute suhtes kohaldatava korra üle otsustada, tingimusel et selles direktiivis sätestatud põhimõtted ei muutuks sisutühjaks (vt selle kohta kohtuotsus Stark, C-293/10, EU:C:2011:355, punkt 31). Seega kui kindlustatud isik teostab oma õigust vabalt esindaja valida, ei välista see võimalust, et teatavatel juhtudel võiks kehtestada piirangud kindlustusandja kantavatele kuludele (vt kohtuotsus Sneller, C-442/12, EU:C:2013:717, punkt 26).

28 Eeltoodud kaalutlustest lähtudes tuleb eelotsuse küsimustele vastata, et direktiivi 87/344 artikli 4 lõike 1 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selles sättes kasutatud mõiste „haldusmenetlus“ hõlmab menetlust, mille tulemusena annab riigiasutus tööandjale loa öelda üles tööleping töötajaga, kellel on õigusabikulude kindlustus.

Kohtukulud

29 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kümnes koda) otsustab:

Nõukogu 22. juuni 1987. aasta direktiivi 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustusega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta artikli 4 lõike 1 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selles sättes kasutatud mõiste „haldusmenetlus“ hõlmab menetlust, mille tulemusena annab riigiasutus tööandjale loa öelda üles tööleping töötajaga, kellel on õigusabikulude kindlustus.

Allkirjad